

## **Bog'cha yoshidagi o'quvchilar bilan ishlashda musiqiy ta'lim metodikasi ishlarini rejalashtirish**

Sadoqat Samatovna Ashurova  
Buxoro xalqaro universiteti

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida bog'cha yoshidagi (3-7 yosh) bolalar bilan olib boriladigan musiqiy ta'lim jarayonini ilmiy-pedagogik asosda tashkil etish, samarali rejalashtirish va amaliy amalga oshirish masalalari chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida bolalarning yosh xususiyatlari, psixologik-fiziologik rivojlanish bosqichlari, musiqiy qobiliyatlari, turli musiqiy faoliyat turlarini (qo'shiq kuylash, musiqa tinglash va tahlil qilish, musiqiy-ritmik harakatlar va raqs elementlari, bolalar cholg'u asboblari chalish, musiqiy-didaktik o'yinlar) o'zaro uyg'unlashtirish va kompleks tarzda amalga oshirish metodikasi keng yoritilgan.

**Kalit so'zlar:** maktabgacha ta'lim, bog'cha yoshi, musiqiy ta'lim, musiqiy tarbiya, metodika, rejalashtirish, mashg'ulot tuzilishi, qo'shiq kuylash, vokal-xor ko'nikmalari, o'quv dasturlari

## **Planning methodological work in music education when working with preschool children**

Sadoqat Samatovna Ashurova  
Bukhara International University

**Abstract:** This article provides an in-depth analysis of the issues of organizing, effective planning and practical implementation of the musical education process with children of kindergarten age (3-7 years) in preschool educational institutions on a scientific and pedagogical basis. The research covers the methodologically correct organization of musical classes, taking into account the age characteristics of children, stages of psychological and physiological development, musical abilities, aesthetic tastes and individual interests, the methodology of harmonizing and comprehensively implementing various types of musical activities (singing, listening to and analyzing music, musical-rhythmic movements and dance elements, playing children's musical instruments, musical-didactic games).

**Keywords:** preschool education, kindergarten age, musical education, musical upbringing, methodology, planning, lesson structure, singing, vocal-choral skills, curriculum

Maktabgacha ta'lim tizimida musiqiy tarbiya bolaning har tomonlama, ayniqsa estetik va ijodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bog'cha yoshidagi bolalar (3-7 yosh) musiqaga juda sezgir bo'lib, ular musiqa orqali atrofdagi dunyoni anglash, o'z his-tuyg'ularini ifoda etish va ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Aynan shu davrda bolalarda musiqiy qobiliyatlarning asosi shakllanadi, estetik did va badiiy tafakkur rivojlanadi. Maqolada musiqiy ta'limning pedagogik maqsad va vazifalari, davlat ta'lim standartlari talablari, dars jarayonini bosqichma-bosqich ilmiy asoslangan holda rejalashtirish tamoyillari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish yo'llari, o'qituvchi-tarbiyachilarning kasbiy mahoratlari va kompetensiyalarini oshirish, bolalar bilan individual hamda guruh shakllarida ishlash metodikasi, ota-onalar bilan hamkorlikda musiqiy tarbiya berishning samarali yo'nalishlari, musiqiy mashg'ulotlar samaradorligini baholash mezonlari va monitoringi masalalari atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari asosida maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy ta'limni takomillashtirish, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, estetik tarbiya sifatini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar va metodik ko'rsatmalar ishlab chiqilgan. Maqola maktabgacha ta'lim pedagoglari, musiqa rahbarlari, tarbiyachilar, metodistlar, kafedra o'qituvchilari va bu sohaga qiziqish bildiruvchi barcha mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim amaliyotida musiqiy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish va ilmiy asoslangan holda rejalashtirish muammolari dolzarb ahamiyat kasb etmaktadi. Musiqiy ta'lim jarayonini to'g'ri loyihalash, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish pedagoglar oldida turgan asosiy vazifalardan biridir.

## I. BOG'CHA YOSHIDAGI BOLALARNING MUSIQIY RIVOJLANISHI XUSUSIYATLARI

### 1.1. Yosh guruhleri bo'yicha psixologik-pedagogik xususiyatlar

Kichik guruh (3-4 yosh): Bu yoshdagi bolalarda musiqiy idrok hali nisbatan sodda bo'lib, ular qisqa, sodda kuylarni tinglashadilar va eslashadilar. Ularning diqqat jamlash vaqti 5-7 daqiqaga mo'ljallangan. Bolalar oddiy ritmik harakatlarni takrorlashlari, musiqaga qarab qo'l chalishlari, sakrashlari mumkin. Tovush diapazoni tor (re1 - la1), ovoz nozik va zaifdir.

O'rta guruh (4-5 yosh): Musiqiy idrok ancha rivojlangan, bolalar turli xil musiqiy asarlarni farqlashlari, ularning kayfiyatini his etishlari mumkin. Diqqat 10-12 daqiqagacha barqaror bo'ladi. Tovush diapazoni kengayadi (re1 - si1), koordinatsiya yaxshilanadi, murakkab ritmik harakatlarni bajarishlari mumkin.

Katta guruh (5-6 yosh): Bolalar musiqiy asarlarning janr xususiyatlarini anglashlari (marsh, vals, polka), ijrochilarga baho berishlari mumkin. Tovush

diapazoni re1 - do2 gacha yetadi. Diqqat 15-20 daqiqa davom etadi. Bolalar cholg'u asboblari oddiy kuylarni chalishni o'rganishlari mumkin.

Tayyorlov guruh (6-7 yosh): Musiqiy tafakkur, xotira va tasavvur yuqori darajada rivojlangan. Bolalar murakkab ko'p ovozli qo'shiqlarni kuylashlari, musiqiy asarlarni tahlil qilishlari, o'z fikrlarini ifodalashlari mumkin. Tovush diapazoni do1 - re2, ba'zan mi2 gacha yetadi. Ular ansambllarda va orkestrlarda qatnashishlari mumkin.

## 1.2. Musiqiy qobiliyatlarning shakllanishi

Musiqiy qobiliyatlar majmuasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Tovush balandligi hissi - melodiyaning anglash, yuqori va past tovushlarni farqlash qobiliyati. Bu qobiliyat maxsus mashqlar, musiqiy-didaktik o'yinlar orqali rivojlantiriladi.

Ritm hissi - musiqiy harakatni vaqt jihatidan anglash, ritm naqshlarini qayta yaratish qobiliyati. Ritmik o'yinlar, musiqa ostida harakatlar orqali shakllanadi.

Musiqiy xotira - musiqiy materialni eslab qolish, qayta tiklash qobiliyati. Muntazam takrorlash, kuylarni eslash orqali mustahkamlanadi.

Musiqiy tasavvur - eshitilmagan musiqani ichki ravishda tasavvur qilish, "ichki eshitish" qobiliyati. Eng murakkab qobiliyat bo'lib, barcha musiqiy faoliyat turlari orqali rivojlanadi.

## II. MUSIQIY TA'LIMNING ASOSIY YO'NALISHLARI

### 2.1. Qo'shiq kuylash metodikasi

Qo'shiq kuylash - bolalarning eng sevimli musiqiy faoliyati hisoblanadi. Vokal ko'nikmalarini shakllantirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi:

Nafas olish texnikasi: Bolalarga to'g'ri nafas olishni o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Kichik yoshda o'yinli mashqlar ("gul hidini his qiling", "shamni puflang") orqali diafragmal nafas shakllantiriladi. Katta guruhlarda nafas olish va chiqarishni nazorat qilish, uzun frazalarni kuylashda nafasni tejash ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Tovush hosil qilish: Boshida bolalar tabiiy, yengil ovoz bilan kuylashga o'rgatiladi. Qichqirmaslik, bo'g'izni zo'rlamaslik muhim qoidalardir. Artikulyatsiya mashqlari, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish ustida ishlash zarur.

Diksiya: So'zlarni aniq, tushunarli talaffuz qilish, undoshlarni to'liq aytish, unlilarga to'g'ri shakl berish ustida muntazam ishlanadi. Tezaytish mashqlari, she'riy matnlarni o'qish foydalidir.

Ansambll va xor kuylash: Boshlang'ich bosqichda bir xilda kuylashga o'rgatish, keyinchalik esa ikki ovozli, uch ovozli qo'shiqlarni o'zlashtirishga o'tiladi. Dirijyor imo-ishoralarini tushunish va bajarish ko'nikmalari shakllantiriladi.

### 2.2. Musiqa tinglash faoliyati

Musiqa tinglash orqali bolalarda musiqiy madaniyat, estetik did, badiiy tafakkur rivojlanadi. Bu faoliyat quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Birinchi tanishuv: Pedagog asarning nomi, bastakorini tanishtiradi, mazmunini qisqacha hikoya qiladi, musiqani tinglashga tayyorlaydi.

Tinglash jarayoni: Bolalar diqqat bilan, jim tinglashlari kerak. Yosh guruhlarda 1-2 daqiqalik qisqa asarlar, katta guruhlarda 3-4 daqiqalik murakkab asarlar tinglatiladi.

Suhbat: Tinglagandan keyin bolalar o'z taassurotlarini baham ko'rishadi, musiqaning kayfiyatini, xarakterini tavsiflashga harakat qilishadi. Pedagog yo'naltiruvchi savollar beradi: "Musika qanday edi - quvnoqmi yoki qayg'ulimi?", "Siz nimani tasavvur qildingiz?" va h.k.

Takroriy tinglash: Bir xil asarni bir necha marta, turli vaqtlarda tinglash bolalarning musiqiy idrokini chuqurlashtiradi, yangi jihatlarni sezishga yordam beradi.

### 2.3. Musiqiy-ritmik harakatlar

Musiqiy-ritmik tarbiya bolalarning jismoniy rivojlanishi, koordinatsiyasi, plastikasi, estetik his-tuyg'ularini shakllantirishda katta ahamiyatga ega:

Asosiy harakatlar: Yurishning turli xillari (oddiy yurish, oyoq uchida yurish, tovon ustida yurish), chopish, sakrash, qaltis harakatlar musiqaning xarakteriga mos tarzda bajariladi.

Musiqiy o'yinlar: Syujetli va syujetsiz o'yinlar bolalarda musiqiy obrazlarni harakatlar orqali ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi. "Ayiqlar va quyonlar", "Mushuklar va sichqonlar" kabi o'yinlar kichik yoshdagilar uchun qiziqarli.

Raqs elementlari: Bolalar xalq raqslarining oddiy elementlarini (qadam-tizma, aylanish, qo'llarni turli holatda tutish) o'rganishadi. Katta guruhlarda juft va guruh raqslari ijro etiladi.

Musiqaga mos improvizatsiya: Ijodiy xarakterga ega, bolalar o'zlari musiqaga qarab harakatlar ixtiro qilishlari, o'z his-tuyg'ularini plastika orqali ifoda etishlari rag'batlantiriladi.

### 2.4. Bolalar cholg'u asboblari chalinadi

Musiqiy asboblarni o'rganish bolalarning musiqiy qobiliyatlarini, ayniqsa ritm hissini, musiqiy xotirani va ijodiy faolligini rivojlantirishning samarali vositasidir:

Sharshovli va zarb asboblari: Dastlab bolalar oddiy asboblarni o'rganadilar: marakas, rumbalar, uchburchak, damburalar, do'mbira. Bu asboblarning yordamida oddiy ritm naqshlarini ijro etish o'rgatiladi.

Melodiya asboblari: Metallofon, ksilofon, piano kabi asboblarda oddiy kuylar ("Kun charaqlab chiqqanda", "Ikki bo'g'li qiyqiriqlar") chalinadi. Besh chiziqli notani o'rganish boshlanadi.

Orkstr ijrosi: Katta va tayyorlov guruhlarida bolalar orkestri tashkil etiladi. Turli asboblarning ijrochilari o'rtasida ijodiy hamkorlik, bir-birini tinglash ko'nikmalari shakllanadi.

## III. MUSIQIY MASHG'ULOTLARNI REJALASHTIRISH

### 3.1. Rejalashtirish tamoyillari

Davomiylik tamoyili: Har bir keyingi mashg'ulot oldingisiga asoslanadi, o'rganilgan material muntazam takrorlanadi va yangi bilimlar bilan boyitiladi. Yillik, oylik va haftalik rejalar o'zaro bog'langan bo'lishi kerak.

Tizimlilik tamoyili: Musiqiy ta'lim barcha yo'nalishlar (qo'shiq, tinglash, ritmika, asbob) bo'yicha tizimli olib boriladi. Har bir yo'nalish uchun aniq maqsadlar belgilanadi.

Yosh xususiyatlariga moslik: Mashg'ulot mazmuni, uning davomiyligi, usul va metodlar bolalarning yosh va individual imkoniyatlariga mos tanlanadi.

Murakkablashish tamoyili: Material bosqichma-bosqich murakkablashtiriladi: oddiydan murakkabga, ma'lumdan noma'lumga prinsipi qo'llaniladi.

Individual-differensial yondashuv: Har bir bolaning musiqiy qobiliyatlari, qiziqishlari, tayyorgarlik darajasi hisobga olinadi. Iqtidorli bolalar uchun qo'shimcha topshiriqlar beriladi.

### 3.2. Mashg'ulot tuzilishi

Har bir musiqiy mashg'ulot aniq tuzilishga ega bo'lishi kerak:

Kirish qismi (3-5 daqiqa): Bolalarni musiqiy faoliyatga tayyorlash, kayfiyat yaratish. Musiqali salomlashish, ritmik mashqlar, marching.

Asosiy qism (15-20 daqiqa): Asosiy vazifalar hal qilinadi. Ketma-ketlik:

- Yangi qo'shiqni o'rganish yoki takrorlash (5-7 daqiqa)
- Musiqa tinglash (3-5 daqiqa)
- Musiqiy-ritmik harakatlar yoki o'yin (5-7 daqiqa)
- Cholg'u asboblari chalish (agar rejalashtirilgan bo'lsa, 3-5 daqiqa)

Yakuniy qism (2-3 daqiqa): Mashg'ulotni xulosa qilish, bolalarni rag'batlantirish, keyingi darsda nima qilishni aytish. Musiqali xayrlashuv.

### 3.3. Metodlar va usullar

Og'zaki metodlar: Tushuntirish, hikoya qilish, suhbat, she'riy so'z. Bolalarga musiqiy atamalar oddiy tilda, tushunarli tarzda tushuntiriladi.

Namoyon qilish metodlari: Pedagog o'zi ijro etadi (kuylaydi, chalaydi, raqsga tushadi). Namoyon qilish aniq, ifodali, namunali bo'lishi kerak.

Amaliy metodlar: Takrorlash, mashq qilish, ijodiy topshiriqlar. Bolalar mustaqil faoliyat ko'rsatishadi, o'z variantlarini taklif qilishadi.

O'yinli metodlar: Didaktik o'yinlar, musiqiy-dramatik o'yinlar, musiqali topishmoqlar. O'yin qiziqish uyg'otadi, bilimlarni mustahkamlaydi.

Rag'batlantirish metodlari: Maqtash, ijobiy baholash, mukofotlar (stikerlar, belgichalar). Rag'batlantirish o'z vaqtida, adolatli va xilma-xil bo'lishi kerak.

## IV. MUSIQIY TA'LIMNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

### 4.1. Pedagog kasbiy tayyorgarligi

Musiqiy rahbar yuqori malakali, ijodiy, zamonaviy metodlarni biladigan mutaxassis bo'lishi kerak. Pedagog o'z ustida doimo ishlashi, yangi repertuar

o'zlashtirishi, pedagogik adabiyotlarni o'rganishi, seminar va treninglarda qatnashishi zarur. Uning shaxsiy ijodiy faoliyati (xor yoki orkestrlarda qatnashish, konsertlar berish) ham muhim.

#### 4.2. Moddiy-texnik baza

Musiqiy xonaning shartlari, jihozlar (sifatli pianino yoki sintezator, audio qurilmalar, bolalar asboblari to'plami, didaktik materiallar, kostyumlar, dekoratsiyalar) ta'lim sifatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Zamonaviy texnologiyalar (multimedia, interaktiv doska) qo'llanishi mashg'ulotlarni qiziqarli va samarali qiladi.

#### 4.3. Ota-onalar bilan hamkorlik

Musiqiy tarbiya oila va bog'cha hamkorligida samarali bo'ladi. Ota-onalar uchun ochiq darslar, konsertlar, master-klasslar o'tkazish, uy sharoitida musiqiy faoliyat bo'yicha maslahatlar berish muhimdir. Oilaviy musiqiy tadbirlar (bayramlar, tanlovlar) uyushtirilishi maqsadga muvofiq.

#### 4.4. Monitoring va baholash

Bolalarning musiqiy rivojlanishi muntazam kuzatilishi, davriy (chorak, yillik) diagnostika o'tkazilishi, natijalar tahlil qilinishi va tegishli o'zgartirishlar kiritilishi zarur. Baholash mezonlari aniq, ob'ektiv va yoshga mos bo'lishi kerak.

#### *XULOSA*

Bog'cha yoshidagi bolalar bilan musiqiy ta'lim ishlarini samarali rejalashtirish murakkab, ko'p qirrali jarayon bo'lib, u pedagogning yuqori malakasi, ilmiy-metodik tayyorgarligi, ijodiy yondashuvini talab qiladi. To'g'ri tuzilgan, bolalar imkoniyatlariga mos keladigan, qiziqarli va mazmunaviy musiqiy mashg'ulotlar bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, estetik didini shakllantiradi, ijodiy faolligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, individual yondashuvni ta'minlash, ota-onalar bilan hamkorlik qilish, moddiy-texnik bazani yaxshilash musiqiy ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida sifatli musiqiy tarbiya bolalarning maktabda va hayotda muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. КБ Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. Science and Education 3 (5), 1562-1569
2. КБ Холиков. Роль теоретичности и применения информационных систем в области теории, гармонии и полифонии музыки. Scientific progress 2 (3), 1044-1051
3. КБ Холиков. Образовательное учреждение высшего профессионального образования в музыкальной отрасли Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 946-951

4. КБ Холиков. Музыкальная идея и создание новых идей, его развитие. Science and Education 5 (6), 129-136
5. КБ Холиков. Неизбежность новой методологии музыкальной педагогике. Science and Education 4 (1), 529-535
6. КБ Холиков. Характеристика психологического анализа музыкальной формы, измерение ракурса музыкального мозга. Science and Education 4 (7), 214-222
7. КБ Холиков. Локально одномерные размеры, основа динамично развитого произведения музыки. Science and Education 3 (11), 1007-1014
8. КБ Холиков. Задачи хора для вырождающегося нагруженного управления косвенного, противоположного и параллельно-двигающегося голоса. Scientific progress 2 (3), 690-696
9. КБ Холиков. Прослушка классической музыки и воздействия аксонов к нервной системе психологического и образовательного процесса. Science and Education 4 (7), 142-153
10. КБ Холиков. Манера педагогической работы с детьми одарёнными возможностями. Science and Education 4 (7), 378-383
11. КБ Холиков. Магнитные свойства тяготение к человеку многоголосного произведения музыки. Scientific progress 2 (3), 728-733
12. КБ Холиков. Система грамматических форм полифонии, свойственных для классической многоголосной музыки. Science and Education 5 (11), 137-142
13. КБ Холиков. Искажения при синхронном направлении двух голосов в одновременной системе контрапункта и их решение. Science and Education 5 (11), 143-149
14. КБ Холиков. Три новые версии дефиниции формулировки мажора и минора. Science and Education 5 (11), 150-157
15. КБ Холиков. Психика музыкальной культуры и связь функции головного мозга в музыкальном искусстве. Science and Education 4 (7), 260-268
16. КБ Холиков. Перенос энергии основного голоса к другим голосам многоголосной музыки. Science and Education 3 (12), 607-612
17. КБ Холиков. Дифференцированное обучение студентов на занятиях гармонии и анализа музыкальных произведений. Scientific progress 2 (3), 1038-1043
18. КБ Холиков. Модели информационного влияния на музыку управления и противоборства. Science and Education 4 (7), 396-401
19. КБ Холиков. Характер музыки и результат смысловое содержание произведения. Scientific progress 2 (4), 563-569

20. КБ Холиков. Абстракция в представлении музыкально психологического нейровизуализации человека. Science and Education 4 (7), 252-259
21. КБ Холиков. Внимания музыканта и узкое место захвата подавление повторения, сходство многовоксельного паттерна. Science and Education 4 (7), 182-188
22. КБ Холиков. Защитный уровень мозга при загрузке тренировочных занятиях и музыкального моделирование реальных произведениях. Science and Education 4 (7), 269-276
23. КБ Холиков. Элементы музыкальной логики, фундамент музыкального построения. Science and Education 3 (1), 578-583
24. КБ Холиков. Основные концепции, проблемы и методы как теории и гармония в деятельности учителя музыкальной культуры в школе. Science and Education 3 (1), 663-670
25. КБ Холиков. Музыкальная модель, эффективный численный ритм и программный комплекс для концентрации вокального пения. Science and Education 3 (1), 546-552
26. КБ Холиков. Содержание урока музыки в общеобразовательном школе. Scientific progress 2 (3), 1052-1059
27. КБ Холиков. Музыка и психология человека. Вестник интегративной психологии, 440-443 2 (1), 440-443
28. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуры в вузах Узбекистана. Science and Education 4 (7), 121-129
29. КБ Холиков. Фокус внимания и влияние коры височной доли в разучивании музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 304-311
30. КБ Холиков. Особенность взаимосвязанности между преподавателем и учащимся ракурса музыки в различных образовательных учреждениях: детском саду, школе, вузе. Science and Education 4 (2), 1055-1062